

2017-04-07
~~2010-11-22~~

Plattform för socialtjänstens stöd till anhöriga

Revideringsförslag

Stöd till anhöriga som vårdar en närstående som är långvarigt sjuk eller äldre eller som stödjer en närstående som har funktionshinder

SOCIALTJÄNSTENS UPPDRAG OCH UTVECKLINGSARBETE.....	2
ANHÖRIGSKAP.....	3
SAMARBETET MELLAN ANHÖRIGA, NÄRSTÅENDE OCH PROFESSIONELLA.....	5
STÖD TILL ANHÖRIGA.....	6
STRATEGIER FÖR GENOMFÖRANDE.....	10
LITTERATURHÄNVISNING.....	12

Socialtjänstens uppdrag och utvecklingsarbete

Socialnämnden i Ekerö kommun verkar för att prioritera anhörigstödet i socialtjänstens utveckling. Denna plattform utgör ett styrdokument som fastställer ambitioner, inriktning och strategier. Plattformen är bindande för samtliga utförare som utför insatser i Ekerö kommuns socialtjänst genom avtal eller överenskommelse med Socialnämnden i Ekerö kommun, samt för myndighetsutövningen och öppna insatser i kommunen.

Enstaka placeringar/insatser köpta enligt ramavtal utanför kommunen omfattas ej av plattformen.

Socialnämnden ansvarar för stöd till medborgare utifrån bl a socialtjänstlagen.

I socialtjänstlagen 5 kap 10 § anges att ”Socialnämnden ska erbjuda stöd för att underlätta för de personer som vårdar en närstående¹ som är långvarigt sjuk eller äldre eller som stödjer en närstående som har funktionshinder.”

Socialtjänstlagen stärktes 2009 avseende kommuners skyldighet att erbjuda stöd till anhöriga². Stödet ska syfta till att fysiskt, psykiskt och socialt stärka och underlätta anhörigas situation för att förebygga ohälsa som beror på alltför stor belastning. Nationellt är målet en ”anhörigvänlig socialtjänst”.

Socialtjänsten har lång erfarenhet av att möta anhöriga till de som har insatser från socialtjänsten. Det nya kravet att säkerställa stöd till anhöriga innebär att socialtjänsten i högre grad ska se den anhöriges egna behov och erbjuda stöd för att undvika att anhöriga får en allt för hög belastning.

Socialnämnden i Ekerö kommun har sedan flera år satsat på att utveckla stödet till anhöriga som vårdar äldre. Från 2010 utvidgas arbetet till att omfatta även anhöriga som vårdar personer under 65 år. Socialnämnden har i verksamhetsplanen³ prioriterat arbetet att utveckla och stärka stöd till och samspelet med anhöriga.

Arbetet utgår från:

- Socialnämndens mål och ambitioner
- Lagstiftningens krav och socialstyrelsens direktiv
- Forskning och evidens inom området
- Inventering av behov; ~~enkäter till anhöriga och inventering inom socialtjänsten~~
- Gemensam bild av befintligt stöd för medborgarna; inom socialtjänsten, andra delar av kommunen och hos landstinget samt andra aktörer, t ex

¹ Närstående avser i detta sammanhang den person som tar emot omsorg, vård eller stöd.

² Anhörig avser i detta sammanhang den person som inom familjen eller släktkretsen bistår en annan. Ibland förekommer också att grannar och vänner träder in i anhörigas ställe och antar ”funktionen” som anhörig.

³ Socialnämndens verksamhetsplan 2017–2019

religiösa samfund, ideella organisationer och handikapp- och intresseorganisationer.

Denna plattform är resultatet av ett utvecklingsarbete och syftar till att tydliggöra strategier och inriktning för det fortsatta arbetet.

Anhörigskap

Ett bra stöd till anhöriga utgår från anhörigas situation och förutsättningarna för anhörigskapet.

Anhörig är alla till någon och de flesta hjälper och stödjer närstående i olika grad under olika faser i livet. I detta sammanhang räknas såväl familj och släkt som vänner och grannar som ger hjälp som *anhöriga*.

Det finns ofta flera anhöriga som vårdar och stödjer en person med sjukdom eller funktionshinder. Anhörigskapet har olika förutsättningar beroende på vilken och hur nära relation man har. Det kan vara skillnad om man är make/ maka/sambo, barn, barnbarn, granne eller vän. Äkta makar och föräldrar till minderåriga barn har särskilda förutsättningar och deras ansvar är även reglerat i annan lagstiftning, t ex äktenskapsbalken, föräldrabalken.

Det är dock få som identifierar sig som ”*anhörigvårdare*”. Inte ens de som ger omfattande vårdinsatser kontinuerligt brukar identifiera sig som anhörigvårdare. Att vara anhörig och att ge stöd och hjälp uppfattas oftast som något som tillhör livet och är naturligt i de relationer man lever i.

Arbetet med anhörigstöd innebär att stöd till anhöriga omfattar socialtjänstens alla verksamhetsområden.

Bestämmelsen i 5 kap. 10 § SoL omfattar till exempel:

- anhöriga till personer med fysisk funktionsnedsättning
- anhöriga till personer med psykisk funktionsnedsättning
- anhöriga till personer med utvecklingsstörning eller annan intellektuell funktionsnedsättning
- anhöriga till personer med långvarig psykisk sjukdom
- anhöriga till personer med långvarig eller kronisk fysisk sjukdom
- anhöriga till personer med missbruks- och beroendeproblematik
- föräldrar till barn under 18 år med någon av ovanstående sjukdom eller funktionsnedsättning
- föräldrar till vuxna barn med någon av ovanstående sjukdom eller funktionsnedsättning
- vuxna barn till person med någon av ovanstående sjukdom eller funktionsnedsättning.

Barn under 18 år omfattas inte av bestämmelsen i 5 kap. 10 § SoL då de inte har något formellt eller juridiskt ansvar för syskon eller föräldrar. De barn som ger

omfattande hjälp och stöd till närstående ska själva få hjälp och insatser enligt 5 kap. 1§ SoL.⁴

Den hjälp och stöd som anhöriga bidrar med till sina närstående kan vara mer eller mindre omfattande. Det kan t ex innebära att hjälpa den närstående med samhälls- och sjukhuskontakter, personlig omvårdnad, bidra till välmående och upprätthålla sociala kontakter. De flesta hjälper ofta någon eller fler med några sysslor vid enstaka tillfällen men de finns också **många** som ger omfattande vård och omsorg under hela dygnet i många år.

Anhörigperspektiv

Att arbeta med ett anhörigperspektiv innebär att involvera och göra den närståendes nätverk delaktiga i vård och omsorg. Detta perspektiv innebär att all personal inom socialtjänstens verksamheter som möter anhöriga ska uppmärksamma dem, bemöta dem på ett respektfullt sätt och bör samarbeta med dem. Forskning visar att erkännande, respekt och delaktighet upplevs av anhöriga som det viktigaste och mest efterfrågade stödet.⁵

Med anhörigperspektivet avses enligt regeringens proposition 2008/09:82 att socialtjänsten ska:

- samverka med anhöriga
- erbjuda anhöriga att delta i utredningen
- ta hänsyn till anhörigas synpunkter vid bedömning av behov och i utförandet
- utreda anhörigas behov och informera om kommunens stöd
- hålla regelbundna kontakter och följa upp stödinsatserna
- se till att sjukvården och socialtjänsten samverkar ⁶

Anhörigas behov i olika faser

Anhörigas situation ska uppmärksammas och det gör vi bäst genom att se på hela den situation som den närstående och dess anhöriga är i. Anhörigskapet uppstår i relation till en närstående som behöver stöd. Beroende på hur den närståendes vårdbehov utvecklas förändras situationen för den som vårdar. Den som hjälper, stöder och vårdar kan själv vara i behov av stöd. Det är det anhörigstöd handlar om. Hur stödbehovet ser ut är individuellt och ser olika ut i olika skeden.

Anhörigstödet vilar på kunskapen att anhöriga behöver stöd i olika faser av sitt anhörigskap. Hur livssituationen ser ut i faserna och vilket stöd som behövs förändras över tid och har koppling till den närståendes situation, funktionsnedsättning eller sjukdom.

⁴ Socialstyrelsen (2014). Stöd till anhöriga. Vägledning till kommuner för tillämpning av 5 kap.10§ socialtjänstlagen

⁵ Socialstyrelsen (2014). Stöd till anhöriga. Vägledning till kommuner för tillämpning av 5 kap.10§ socialtjänstlagen

⁶ Socialstyrelsen (2016). Stöd till anhöriga. Vägledning till kommuner för tillämpning av 5 kap.10§ socialtjänstlagen

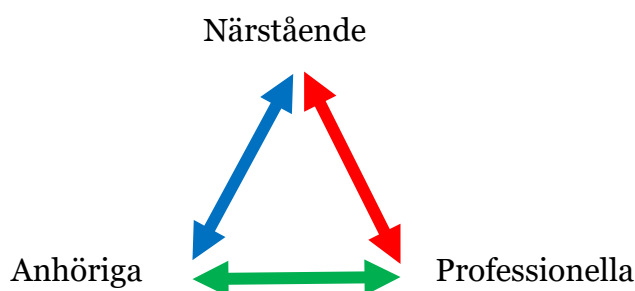
Inom anhörigstöd till de som vårdar äldre beskriver forskningen fyra faser;

1. **Starten** är den period då en sjukdom diagnostiseras och det gemensamma livet förändras.
2. **Vårdandet** är den period då anhöriga tar stort ansvar för en vård-situation i hemmet.
3. **Avslutning** är den fas då anhöriga avslutar sitt engagemang som vårdare. Ofta sker då ett beslut om flytt till ett boende.
4. **Nystarten** är en period som innehåller en period av nyorientering för anhöriga om den närstående har flyttat till ett boende. I denna period finns även en palliativ fas då den närstående närmar sig döden.

Samarbetet mellan anhöriga, närstående och professionella

Den närstående som får vård och stöd från anhöriga har ofta även stöd och vård från kommun och landsting. I vård-situationen är det alltså flera parter; personen som är sjuk eller har funktionsnedsättning (*närstående*), de i personens privata nätverk som ger stöd, hjälp och vård (*anhöriga*) och personal inom t ex socialtjänst eller sjukvård som ger stöd och vård (*professionella*).

För att ge god vård och omsorg behöver samarbetet mellan den närstående, anhöriga och professionell personal fungera på ett bra sätt. Samarbetet ska grunda sig på att parterna är jämbördiga och erkänner varandras kunskaper, kompetens och erfarenheter. Varje part är expert på sin situation och kan gemensamt bidra till bästa möjliga vård och omsorg.

Stödet till anhöriga ska bidra till att god vård kan ges till den närstående.

Anhöriga kan behöva stöd för sina egna behov, för att orka eller få bättre förutsättningar att ge stöd till den närstående.

Ett bra anhörigstöd förutsätter ett gott samarbete mellan parterna.

Ofta beskriver anhöriga att det viktigaste stödet för dem är att den närstående får rätt stöd av de professionella. (Att stödet i *den röda pilen* är bra.) Här kan samarbetet med anhöriga bidra till att stödet utformas på ett bra sätt.

Även anhöriga kan behöva stöd från kommun och landsting i sin situation utifrån sina behov (*den gröna pilen*). Stödet kan ske som en del av vårdsituationen, t ex avlastning i hemmet. Det kan även vara direkt avsett för den anhöriga på ett sätt som inte involverar den närstående, t ex enskilda samtal.

Vård- och omsorgssituationen mellan de anhöriga och den närstående (*den blå pilen*) är det som anhörigstödet huvudsakligen avser att stärka och förbättra förutsättningarna för. (Anhöriga har ibland framfört önskemål om mer stöd som hjälper dem att utveckla relationen med den närstående t ex möjlighet att göra aktiviteter tillsammans.)

Stöd till anhöriga

Förutsättningarna för anhörigskapet ser olika ut i olika situationer och anhöriga har olika behov. Det betyder att anhörigstödet behöver vara differentierat och erbjuda olika former av stöd för olika situationer. Det ska utgå från den anhöriges behov och vara individuellt utformat för att anhöriga ska få rätt stöd vid rätt tidpunkt. Anhörigstöd består av olika insatser och åtgärder som syftar till att fysiskt, psykiskt och socialt stärka och underlätta anhörigas situation. Det finns flera aktörer som erbjuder stöd till anhöriga, t ex kommunala verksamheter, landstingets verksamheter, intresseorganisationer, ideella föreningar, **organisationer** och religiösa samfund.

Anhörigstöd som service är de former av stöd som medborgaren inte behöver ansöka om, t ex:

- Information och vägledning och rådgivning kring de stöd som finns.
- Delta i en anhöriggrupp och möta människor med liknande erfarenheter.
- Stödsamtal med kurator, präster, diakon, Röda korset.
- Hjälpa att komma i kontakt med rätt verksamhet

Anhörigstöd som biståndsbedömd insats

Anhöriga har enligt Socialtjänstlagen rätt att ansöka om bistånd för egen del. Insatser som inte är generellt inriktade utan är individuellt utformade ska ges som bistånd enligt 4 kap.10§ SoL⁷.

Anhöriga kan ansöka om biståndsbedömt stöd för egna behov, så kallat *direkt* stöd, eller genom insatser till den närstående, så kallat *indirekt* stöd. Exempel på indirekt biståndsbedömt stöd är larm, korttidvistelse och dagvård, boendestöd, kontaktperson, ledsagarservice, kontaktfamilj etc, dvs biståndsbedömda insatser som riktar sig till den närstående. Exempel på direkt biståndsbedömt stöd är avlastning i hemmet.

Verksamheternas stöd kan t ex vara:

- Läkarsamtal i samband med den närståendes diagnos
- Anhöriggrupper inom psykiatrin, minnesmottagningen, i kommunens verksamheter, utbildningar och föreläsningar genom habiliteringen
- Handledning vid hjälpmedel och förflyttningsteknik
- Anhörigsamtal inom särskilt boende och hemtjänst
- Samtal vid palliativ vård
- Anhörigsamtal på beroendemottagningen
- Habiliteringens verksamhet för anhöriga

Stöd i organisationer och samfund

Inom en stor mängd organisationer erbjuds stöd till anhöriga, t ex:

- Anhöriggrupper
- Stödsamtal
- Sorgegrupp
- Information, vägledning och rådgivning, utbildning

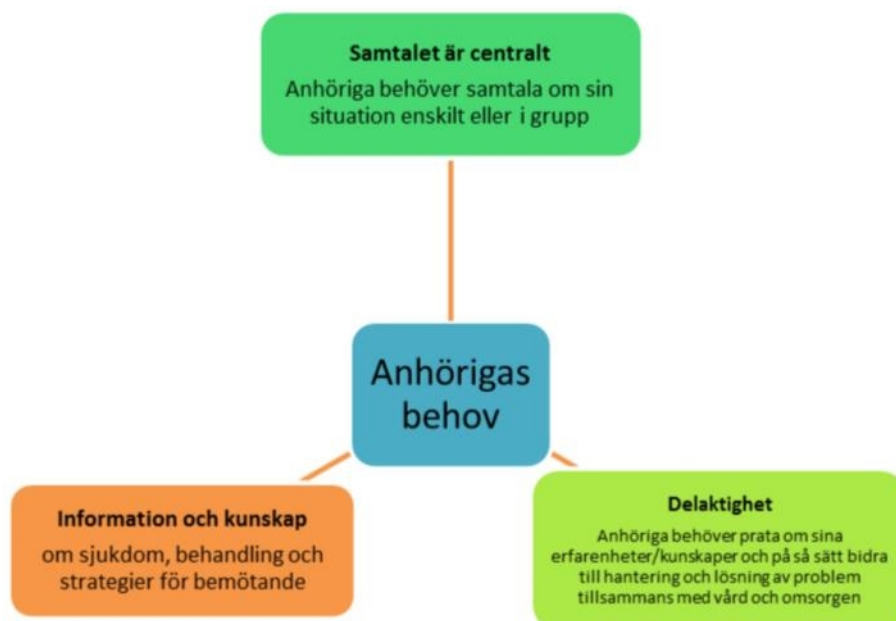
Stödet ska erbjudas, planeras, genomföras och följas upp av socialtjänsten i samverkan med landsting samt andra aktörer som ger stöd till anhöriga.

Samtalet är utgångspunkten

Samtalet är en av de viktigaste formerna för anhörigstöd. Genom goda samtal mellan socialtjänsten och anhöriga startar processen att identifiera ett individuellt stöd. Behovet av stöd kan förändras över tid och därför ska samtalen med anhöriga ses som en process med flera återkommande samtal. Samtalet kan vara ett stöd i sig, ibland det enda stöd som behövs.

⁷ Socialstyrelsen (2014). Stöd till anhöriga. Vägledning till kommuner för tillämpning av 5 kap.10§ socialtjänstlagen

Forskningen om betydelsen av stöd till anhöriga visar också att information och kunskap samt anhörigas delaktighet i vård och omsorgen är viktiga.⁸

Kunskap om behov

Socialtjänsten ska löpande uppmärksamma anhörigas behov av stöd och identifiera ev brister i det stöd som kan erbjudas. ~~Enkätundersökningar ska göras kontinuerligt.~~

Kunskap om stöd

Det ska finnas information om befintligt anhörigstöd. Socialtjänstens verksamheter ska ha kännedom om anhörigas rätt till stöd och var man söker information om det stöd som kan erbjudas anhöriga. Socialtjänsten ska eftersträva nära samarbete med andra aktörer för att få en samlad information, kunskap om de olika stöd som finns i kommunen samt på olika sätt underlätta för att anhöriga nås av det stöd som finns.

Bemötande och samarbete med anhöriga

All personal inom socialtjänsten ska bemöta anhöriga med respekt och arbeta på så sätt att anhöriga känner sig delaktiga. Anhöriga ska ses som kunskapsbärare i utformandet och utförandet av stödinsatser.

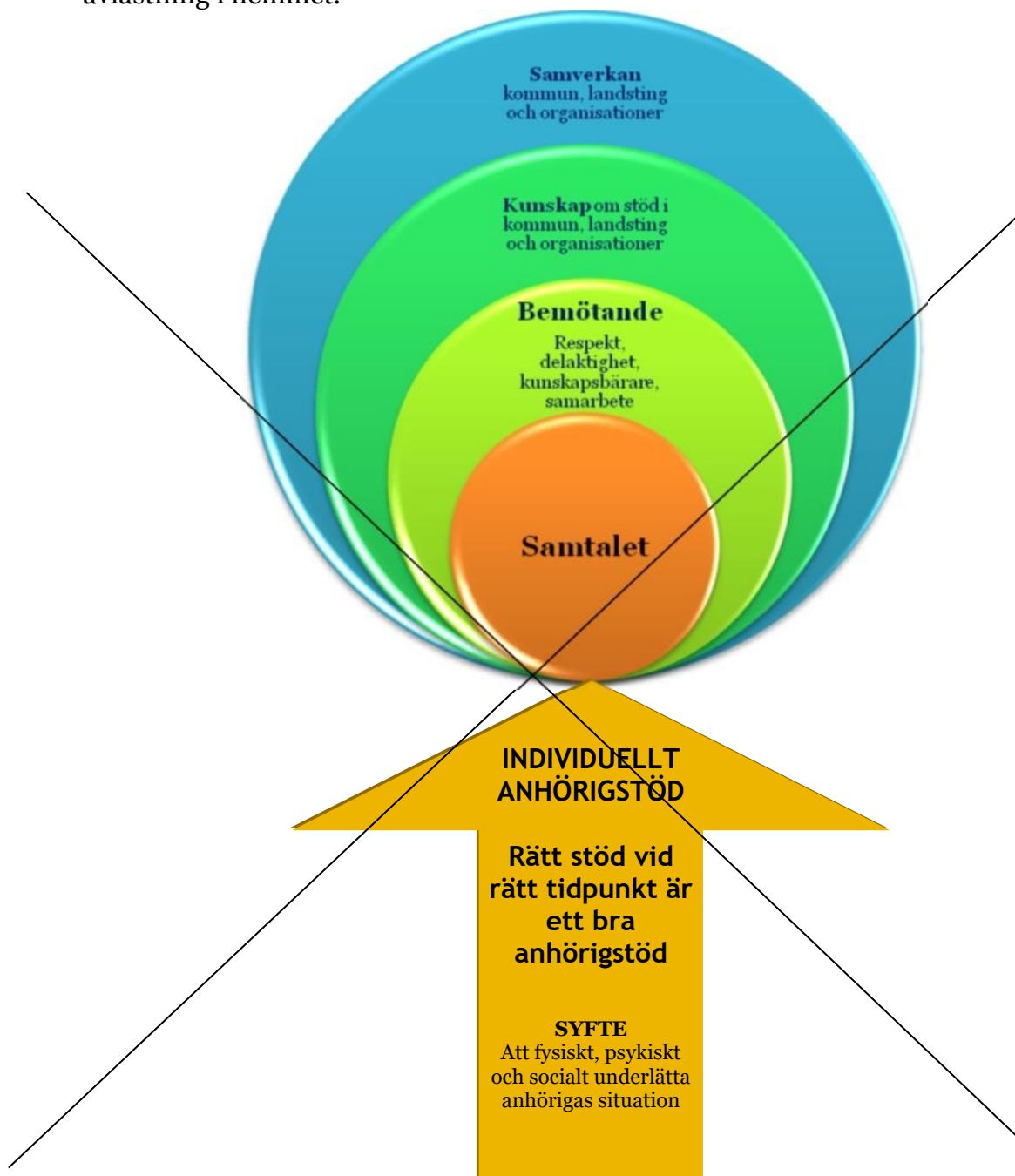
Anhörigstöd som öppen insats

~~Anhörigstöd ska erbjudas som en "öppen insats – tillgänglig för alla", d v s ej biståndsbedömt stöd. Hit hör t ex information, vägledning, samtal, rådgivning och anhöriggrupper och utbildningar. Det stöd som finns för respektive målgrupp redovisas i bilaga och från våren 2011 på kommunens hemsida.~~

⁸ Ewertzon, M. (2015). Anhöriga tillvuxna personer med psykisk ohälsa. En kunskapsöversikt om betydelsen av stöd. 2015:1. Nationellt kunskapscentrum Anhöriga

Anhörigstöd som biståndsbedömd insats.

Anhöriga kan ansöka om biståndsbedömt stöd för egna behov, så kallat *direkt* stöd, eller genom insatser till den närstående, så kallat *indirekt* stöd. Exempel på indirekt biståndsbedömt stöd är larm, korttidvistelse och dagvård, boendestöd, kontaktperson, ledsagarservice, kontaktfamilj etc, dvs biståndsbedömda insatser som riktar sig till den närstående. Exempel på direkt biståndsbedömt stöd är avlastning i hemmet.

Strategier för genomförande

Organisation och ansvarsfördelning inom socialtjänsten

Alla delar av socialtjänsten har uppdrag att inom sitt ordinarie uppdrag stödja anhöriga. Hur detta sker definieras genom denna plattform samt genom överenskommelse/avtal med respektive utförare. Chefen för verksamheten är ansvarig för att organisera anhörigstödet för att leva upp till Socialnämndens mål och plattform, av respektive verksamhet. Ansvarig är chef för verksamheten.

Ansvaret fördelas i flera led:

- Socialnämnden definierar mål, beslutar om plattformen, anger prioriteringar för anhörigstödet och reglerar respektive utförares ansvar genom direktiv, avtal och överenskommelser.
- Socialkontoret ansvarar för tjänste- och myndighetsutövning på delegation från Socialnämnden. Behovet av anhörigstöd ser olika ut utifrån målgrupperna som de olika enheterna möter. Ansvarig för helheten är socialchefen medan enhetscheferna har det operativa ansvaret i sin enhet.
- Verksamhet/utförare/öppen insats har i enlighet med sitt uppdrag och denna plattform det direkta ansvaret för att tillgodose behovet av anhörigstöd i verksamheten.

Alla delar av socialtjänsten ska ha en kontaktperson för anhörigstöd.

Kontaktpersonernas uppgift är att sprida information om anhörigstöd inom sin verksamhet och delta i samverkan med andra kring anhörigfrågor som berör verksamheten. Kontaktpersonen ska kunna vägleda till olika former av anhörigstöd samt verka för att verksamheten uppmärksammar anhörigas behov.

Anhörigkonsumenten arbetar på uppdrag av Socialnämnden. Den organisatoriska tillhörigheten är inom produktionsområde Omsorg, men anhörigkonsumenten har Socialnämndens uppdrag att arbeta gentemot samtliga utförare, verksamheter, öppna insatser och myndigheten. Det åligger även verksamheterna och utförare att aktivt samverka med anhörigkonsumenten och medverka i det arbete konsumenten genomför.

Anhörigkonsulentens uppdrag är att: ~~inrättas fr o m 2011 med uppdrag att;~~

- Verka utifrån plattformen för att anhörigas behov blir tillgodosedda
- Vägleda verksamheterna i utvecklingen av deras anhörigstöd
- Stödja samverkan mellan verksamheter i deras utveckling av anhörigstöd.
- Stötta och organisera samverkan mellan kontaktpersonerna, t ex verka för att nätverk, som "anhöriglänken för äldre" etableras
- Informera om stödet till anhöriga i Ekerö
- Följa upp anhörigstödet i Ekerö kommun
- Bistå med kompetens och utbildning i anhörigfrågor samt vara uppdaterad på forskning och evidens.
- Ge vägledning och information till anhöriga
- Vara sammanställande i anhöriglänkar
- Rapportera brister och utvecklingsområden i anhörigstödet

- Bidra till plattformens implementering
- Vara Socialnämndens kontaktperson gentemot verksamheter, utförare och civilsamhället.

Anhöriglänkar

Inom kommunens anhörigstöd finns anhöriglänkar etablerade. Anhöriglänkning innebär att medverkande personer ansvarar för att en anhörig som kontaktar verksamheten med frågor blir kontaktat av rätt aktör. Medverkande verksamheter har en kontaktperson utsedd som ansvarar för länken i sin verksamhet.

För närvarande finns det två anhöriglänkar i Ekerö kommun: en för äldreomsorg och demens och en för psykisk funktionsnedsättning.

Samverkan mellan kommun, landsting och organisationer

Socialtjänsten ska verka för att kontaktpersoner för anhörigstöd finns inom andra berörda kommunala verksamheter (t ex skola/förskola/resursteam) samt hos landstingsverksamheter och inom organisationer som är verksamma i Ekerö.

Samverkan ska syfta till att

- sprida information om det samlade anhörigstödet i kommunen
- kunna erbjuda gemensam utbildning och information till anhöriga
- underlätta för anhöriga som vårdar en närstående, tex genom vägledning

Information om det samlade stödet till anhöriga

Inventering och sammanställning av det stöd som erbjuds anhöriga ska upprättas och löpande uppdateras (se bifogad struktur för sammanställning av anhörigstöd till olika målgrupper). Informationsmaterial ska finnas dels i form av broschyr avseende anhörigas rätt till stöd samt information på hemsidan om det samlade stödet som erbjuds av socialtjänst, annan kommunal verksamhet, landsting och andra samverkansparter.

Uppföljning av anhörigas behov och synpunkter

Socialkontoret har det övergripandet uppdraget att följa upp individuella insatser, uppgifter på aggregerad nivå, stödet till anhöriga och implementeringen av plattformen.

Utförarna ska följa upp sitt stöd till anhöriga på ett ändamålsenligt sätt. Utförarna ska anlägga ett anhörigperspektiv på sin synpunkts- och klagomålshantering.

Enkätundersökning ska ske löpande till anhöriga till de som har insatser från socialtjänsten.

Levande dialog och kommunikation om anhörigas situation

På nationella anhörigdagen 6 oktober ska anhörigas situation uppmärksammas genom debatt, dialog, utbildning, seminarier eller kulturell verksamhet.

Litteraturhänvisning

Anhöriga till vuxna personer med psykisk ohälsa. En kunskapsöversikt om betydelsen av stöd. Ewertzon, M. (2015). Nationellt kunskapscentrum Anhöriga, 2015:1.

Anhörigskapets uttrycksformer, Jeppsson Grassman, Eva (Red). (2003). Lund: Studentlitteratur.

Anhörig – Omsorg och Stöd, Johansson, Lennarth (2007). Lund: Studentlitteratur.

Partnerchips in family care: understanding the caregiving caree, Nolan, M., Lundh, U., Grant, G. & Keady, J. (2003). r. Buckingham: Open University Press.

Stöd till personer som vårdar eller stödjer närstående, Regeringens proposition 2008/09:82 (2009). Stockholm: Regeringskansliet.

Stöd till anhöriga ställer krav på strategi, Socialstyrelsen (2009). Socialstyrelsens meddelandeblad. Stockholm: Socialstyrelsen.

Stöd till anhöriga i form av service eller behovsprövad insats – handläggning och dokumentation, Socialstyrelsen (2010). Socialstyrelsens meddelandeblad. Stockholm: Socialstyrelsen.

Stöd till anhöriga-vägledning till kommuner för tillämpning av 5 kap. 10§ (2014). Stockholm: Socialstyrelsen.

Stöd till anhöriga-vägledning till kommuner för tillämpning av 5 kap. 10§ (2016). Stockholm: Socialstyrelsen.

Anhörigas riksförbund, www.ahr.se

Nationellt kompetenscentrum Anhöriga, www.anhoriga.se

Fokus på anhöriga, Socialstyrelsen,
<http://www.socialstyrelsen.se/nyhetsbrev/fokuspaanhoriga>